

IV.

MEZINÁRODNÍ VZTAHY SOCIÁLNÍCH ORGANISMŮ

Vnitřní členění zdravého sociálního organismu dělá trojčlennými i mezinárodní vztahy. Každá ze tří oblastí bude mít svůj samostatný vztah k příslušným oblastem jiných sociálních organismů. Budou vznikat hospodářské vztahy jedné země k hospodářství jiné zemské oblasti, aniž by na ně měly bezprostřední vliv vztahy právních států.* A naopak vztahy právních států se budou utvářet v jistých mezích v plné nezávislosti na hospodářských vztazích. Díky této nezávislosti při *vznikání* vztahů budou v případě konfliktů tyto vztahy navzájem na sebe působit jako vyrovnávající činitel. Vzniknou zájmové souvislosti jednotlivých sociálních organismů, jež učiní zemské hranice pro soužití lidí něčím nevýznamným. - Duchovní organizace jednotlivých zemských oblastí budou vstupovat do vzájemných vztahů, jež vyplývají *jen* ze společného duchovního života lidstva. Samostatný, na státu nezávislý duchovní život bude vytvářet vztahy, které by nebyly možné, kdyby uznání duchovních výkonů nezáviselo na správě duchovního organismu, nýbrž na právním státě. V tomto směru není žádný rozdíl mezi výkony zcela zřejmě mezinárodní vědy a výkony jiných duchovních oblastí. Duchovní oblast představuje i vlastní jazyk určitého národa a všechno, co s jazykem bezprostředně souvisí. Do této oblasti patří i národní vědomí. Lidé jedné jazykové oblasti se nedostanou do nepřírozených konfliktů s lidmi jiné oblasti, když nebudou k uplatňování své národní kultury používat státní organizace nebo hospodářské moci. Má-li nějaká národní kultura vůči jiné větší

* Kdo namítá, že právní a hospodářské vztahy tvoří ve skutečnosti celek a nemohou být od sebe oddělovány, nepřihlíží k tomu, na čem při tomto členění záleží. V *celém* procesu styků působí obojí vztahy samozřejmě jako celek. Něco jiného však je, zda se práva tvoří z hospodářských potřeb nebo zda se utvářejí z elementárních právních citů a to, co z toho vzniká, pak spolupůsobí s hospodářským stykem.

možnost šíření a duchovní plodnost, pak toto šíření bude oprávněné a bude probíhat mírumilovně, uskuteční-li se jen prostřednictvím zařízení závislých na duchovních organismech.

V současné době bude trojčlennosti sociálního organismu vyrůstat nej tužší odpor ze strany těch souvislostí lidstva, které se vyvinuly ze společenství jazyků a národních kultur. Tento odpor se bude muset zlomit vzhledem k cíli, jež si ze životních nutností novější doby stále vědoměji bude muset lidstvo jako celek. Toto lidstvo bude cítit, že každá z jeho částí dospěje k opravdu lidsky důstojnému životu jen tehdy, když se s celou životní silou spojí se všemi ostatními částmi. Příčinou historického utváření právních a hospodářských společenství jsou vedle jiných přirozených impulsů národní souvislosti. Avšak síly, z nichž rostou národnosti, se musejí rozvíjet ve vzájemném působení, jemuž nepřekážejí vztahy, které mezi sebou vyvíjejí státní útvary a hospodářská sdružení. Dosaženo toho bude tehdy, když národní společenství provedou vnitřní trojčlennost svých sociálních organismů tak, že každý z článků může rozvíjet své samostatné vztahy k jiným sociálním organismům.

Tím se utvářejí *mnohotvárné* souvislosti mezi národy, státy a hospodářskými útvary, které spojují každou část lidstva s jinými částmi tak, že jedna spolupociťuje ve svých vlastních zájmech život druhé. *Vzniká* svazek národů ze základních impulsů přiměřených skutečnosti. Tento svazek nemusí být «dosazován» z jednostranných právních názorů.¹

Myšlení přiměřené skutečnosti se musí jevit zvláště významným, že cíle sociálního organismu zde vyložené mají sice svou platnost pro celé lidstvo, že je však může uskutečnit *každý jednotlivý* sociální organismus, nezávisle na tom, jak se jiné země k jejich uskutečnění

---

¹ Kdo spatřuje v takových věcech «utopie», nepřihlíží k tomu, že k těmto zařízením považovaným za utopická směřuje v *pravdě* skutečnost života a škody vznikají této skutečnosti právě proto, že tu taková zařízení nejsou.

předběžně stavějí. Začlení-li se sociální organismus do tří přirozených oblastí, pak mohou jejich zástupci vstupovat do mezinárodních vztahů jako jednotný útvar, i když jiné sociální organismy toto členění ještě neprovedly. Kdo půjde s tímto členěním napřed, bude působit pro společný cíl lidstva. To, co má být učiněno, se prosadí spíše silou ukazující v životě k cíli, který má své kořeny ve skutečných impulsích lidstva, než nějakým prohlášením na kongresech a na základě dohod. Tento cíl je myšlen na základě skutečnosti, lze o něj usilovat ve skutečném životě, v každém bodě lidských společenství.

Kdo v posledních desetiletích sledoval procesy v životě národů a států z hlediska tohoto výkladu, mohl vnímat, jak se historicky vyvinuté státní útvary se svým souhrnem života duchovního, právního a hospodářského dostávaly do mezinárodních vztahů, spějících ke katastrofě. Avšak právě tak mohl vidět, jak z nevědomých impulsů lidstva ukazují opačné síly k trojčlennosti. Ty budou lékem proti otřesům, jež způsobil fanatismus jednoty. Avšak život «směrodatných» vůdců lidstva nebyl zaměřen tak, aby viděli to, co se dávno připravovalo. Na jaře a v časném létě 1914 bylo možno ještě slyšet «státníky» mluvit o tom, že mír v Evropě je díky snahám vlád a jejich prozíravosti zajištěn. Tito «státníci» neměli vůbec tušení o tom, že to, co dělali a mluvili, nemělo s chodem skutečných událostí již nic společného. Ale byli považováni za «praktiky». A za «blouznivce» byl tehdy považován ten, kdo si v rozporu s názory «státníků» vytvářel v posledních desetiletích názory jako pisatel těchto řádků, který je vyslovil naposledy několik měsíců před válečnou katastrofou ve Vídni před malým posluchačstvem (větší by se mu asi vysmálo). O tom, co hrozilo, řekl přibližně toto: «Životní tendence, které vládou v současné době, budou stále více sílit, až se nakonec samy v sobě zničí. Ten, kdo duchovně prohledá sociální život, vidí, jak všude klíčí strašné vlohy k sociálním nádorovým útvarům. To je velká kulturní starost toho, kdo prohledá skutečnost.

To je to strašné, co působí

tak tísnivě a co by i tehdy, kdyby bylo jinak možno prostředky duchovně poznávající vědy potlačit všechen entuziasmus pro poznávání životních dějů, muselo vést člověka k tomu, aby mluvil o léku tak, že by slova o něm chtěla do světa doslova ~~kvít~~ Bude-li se sociální organismus vyvíjet nadále tak jako dosud, pak vzniknou kultuře škody, jež jsou pro tento organismus totéž jako rakovinové nádory v lidském tělesném organismu.# Avšak životní názor vládnoucích kruhů vytvářel na tomto základě života, ježž nemohl a nechtěl vidět, impulsy vedoucí k opatřením, k nimž by nemělo dojít a nikoli k těm, jež by byla vhodná, aby vzbudila vzájemnou důvěru různých lidských společenství. - Kdo se domnívá, že sociální životní nutnosti nehrály v bezprostředních příčinách současné světové katastrofy žádnou roli, měl by uvážit, co by se stalo z politických impulsů států spějících do války, kdyby «státníci» přijali do obsahu svého chtění sociální nutnosti. A co by se nestalo, kdyby se díky tomuto volnímu obsahu dělalo něco jiného, než aby se vytvářely zápalné látky, které pak musely vést k explozi. Když si člověk v posledních desetiletích povšiml plíži- vého rakovinového onemocnění ve vztazích států jeho důsledků sociálního života vedoucích částí lidstva, mohl pochopit, jak jistá osobnost, zabývající se obecnými duchovními lidskými zájmy, musela vzhledem k podobě sociálního chtění těchto vedoucích částí již roku 1888 říci: «Cílem je učinit všechno lidstvo v jeho poslední podobě říší bratří, kteří se budou společně dále vyvíjet jen z nej ušlechtlejších pohnutek. Kdo sleduje dějiny jen na mapě Evropy, mohl by se domnívat, že naši nejbližší budoucnost musí naplňovat obecné vzájemné vraždění#, ale jen myšlenka, že musí být nalezena «cesta ke skutečným hodnotám lidského života#, může udržet smysl pro lidskou důstojnost. A tato myšlenka, «která se nezdá být v souladu s naším nesmírným válečným zbrojením, v níž však věřím a která nás musí osvětit, jestliže by nebylo vůbec lépe učinit lidskému životu obecným

usnesením konec a stanovit oficiální den sebevraždy# (tak Hermann Grimm roku 1888 na straně 40 své knihy «Z posledních pěti let»). Co byla «válečná zbrojení» jiného než opatření lidí, kteří chtěli udržet státní útvary v jednotné formě, přestože tato forma již neodpovídala vzhledem k vývoji v novější době podstatě zdravého soužití národů? Toto zdravé soužití by se však mohlo uskutečnit v sociálním organismu, který se utváří ze životních nezbytností novější doby. Rakousko-uherský státní útvar spěl k novému utváření již více než půl století. Jeho duchovní život, který měl své kořeny v mnohosti národních společenstvích, vyžadoval formu, pro jejíž vývoj byl jednotný stát vytvořený ze zastaralých impulsů překážkou. Srbsko-rakouský konflikt, jenž byl východiskem světové válečné katastrofy, je plným dokladem toho, že politické hranice tohoto jednotného státu neměly být od jisté doby kulturními hranicemi pro život národů. Kdyby existovala možnost, aby duchovní život, samostatný a nezávislý na politickém státě a jeho hranicích, se mohl vyvíjet mimo tyto hranice způsobem, jenž by byl v souladu s cíly národů, pak by se kontakt zakotvený v duchovním životě nemohl vybit v politické katastrofě. Takto zaměřený vývoj se zdál všem, kdož se v Rakousku-Uhersku domnívali, že myslí «státnicky», naprostou nemožností, ba holým nesmyslem. Jejich myšlenkové návyky nepřipouštěly nic jiného než představu, že státní hranice jsou totožné s hranicemi národních společenství. Pochopit, že duchovní organizace, zahrnující školství a jiná odvětví duchovního života, se mohou tvořit mimo státní hranice, je s těmito myšlenkovými návyky v rozporu. A přesto je toto «nemyslitelné» požadavkem novější doby pro mezinárodní život. Praktický myslitel nemá zůstat lpět na zdánlivě nemožném a domnívat se, že zařízení ve smyslu tohoto požadavku narazí na nepřekonatelné obtíže; nýbrž musí své úsilí zaměřit právě k překonání těchto obtíží. Místo, aby se «státnické» myšlení zaměřilo na to, co by odpovídalo novodobým požadavkům, usilovalo se o zařízení, jež by udržovala jednotný stát proti těmto požadavkům.

Tento stát se tak stával čím dále tím více nemožným útvarem. A v druhém desetiletí dvacátého století stál před skutečností, že pro svou sebezáchovu ve staré formě již nemohl učinit nic než čekat na svůj rozpad anebo zachovat vnitřně nemožné zevně násilím, které se zakládalo na válečných přípravách. Pro rakousko-uherské «státníky» nebylo v roce 1914 jiné řešení než: buď zaměřit své intence k životním podmínkám zdravého sociálního organismu a sdělit to světu jako svou vůli, která by mohla probudit novou důvěru, anebo *nutně* rozpoutat válku k zachování starého pořádku. Jen ten, kdo posuzuje z těchto základů události roku 1914, bude spravedlivě uvažovat o otázce viny. Vzhledem k podílu mnoha národností na rakousko-uherském státním útvaru měl být tomuto útvaru stanoven světově dějinný úkol vyvíjet především zdravý sociální organismus. Tento úkol nebyl rozpoznán. Hřích proti duchu světově dějinného vývoje vehnal Rakousko-Uhersko do války.

A Německá říše? Byla založena v době, kdy novodobé požadavky zdravého sociálního organismu směřovaly ke svému uskutečnění. Toto uskutečnění by mohlo dát Říši její světově dějinné ospravedlnění. Sociální impulsy se spojovaly v této středoevropské Říši jako v oblasti historicky předurčené pro své uskutečnění. Sociální myšlení vystupovalo na mnoha místech: v Německé říši nabylo zvláštní formy, z níž bylo patrné, kam směřovalo. To mělo vést k pracovnímu obsahu této Říše. To mělo uložit úkoly jejím správcům. V moderním soužití národů by prokázalo oprávnění této Říše, kdyby jí při novém založení dalo pracovní obsah, vyžadovaný dějinnými silami. Místo, aby se lidé obrátili s tímto úkolem k něčemu velkému, zůstali stát u «sociálních reforem» a byli rádi, když cizina obdivovala vzornost těchto reforem. Vedle toho se stále více spělo k tomu, aby se vnější světově mocenské postavení Říše stavělo na formách, jež vznikly z nejzaostalejších představ o moci a lesku států. Byla budována Říše, která právě tak jako rakousko-uherský státní útvar odporovala tomu, co se historicky ohlašovalo v životních silách národů novější doby.

Z těchto sil neviděli správci Říše nic. Státní útvar, jež měli na zřeteli, mohl spočívat jen na síle zbraní. Požadavky novějších dějin však měly spočívat na uskutečnění impulsů pro zdravý sociální organismus. S tímto uskutečněním by se Říše zařadila do společenství moderního života národů jinak, než v něm stála v roce 1914. Svým nepochopením novodobých požadavků národního života se německá politika ocitla roku 1914 v nulovém bodě svých možností. V posledních desetiletích nepozorovala nic, co by se mělo stát; zabývala se vším možným, co nebylo v souladu s novodobými vývojovými silami a co se *muselo* díky své bezobsažnosti «zřítit jak domeček z karet».

O tom, co takto vyplynulo z historického průběhu jako tragický osud Německé říše, by mohl vzniknout věrný zrcadelný obraz, kdyby se člověk odhodlal přezkoušet události na směrodatných místech v Berlíně koncem července a 1. srpna 1914 a předložit je věrně světu. O těchto událostech se ví ještě málo, doma i za hranicemi. Kdo je zná, ví, jak se německá politika tehdy chovala jako domek z karet a jak tím, že dospěla do nultého bodu své činnosti, muselo přejít všechno rozhodování, zda a jak se má začít s válkou, do úsudku vojenské správy. Ten, kdo byl v této správě směrodatným, nemohl tehdy z vojenského hlediska *jednat jinak než jak se jednalo*, protože z těchto hledisek byla situace viděna jen tak, jak byla viděna. Neboť mimo vojenskou oblast se dospělo do situace, která nemohla vést k nějakému jednání. Všechno to by se ukázalo jako světově dějinná skutečnost, kdyby se někdo pokusil vynést na denní světlo všechno to, co se odehrávalo v Berlíně koncem července a 1. srpna, zejména všechno to, co se stalo 31. července a 1. srpna. Stále se ještě lidé oddávají iluzi, že nahlédnutím do těchto dějů nelze nic získat, jestliže známe přípravné události z dřívější doby. Chceme-li však mluvit o tom, co se nazývá «otázkou viny», pak se nelze tomuto náhledu vyhnout. Jistě je možno znát i jiné, dávno před tím existující příčiny; ale tento náhled ukazuje, *jak* tyto příčiny působily.

Představy, které tehdy vehnaly vůdčí osobnosti Německa do války, působily pak osudově dále. Zabránily, aby se během posledních hrozných let vyvinulo u držitelů moci vlivem trpkých zkušeností pochopení, jehož nedostatek je předtím vhnal do tragédie. Autor těchto úvah chtěl stavět na možné vnímavosti, jež se mohla vyvinout z těchto zkušeností, když se snažil v Německu a Rakousku v okamžiku válečné katastrofy, jenž se mu zdál vhodný, seznámit s ideami zdravého sociálního organismu a jeho důsledků pro politické jednání navenek osobnosti, jejichž vliv mohl tehdy působit pro uplatnění těchto impulsů. Osobnosti, které to myslely s osudem německého národa poctivě, se podílely na tom, aby zjednaly těmto idejím přístup. Mluvívalo se však marně. Myšlenkové návyky se bránily těmto impulsům, které se jevíly *pouze* vojensky orientovaným představám jako něco, s čím se nedá nic řádného počít. Nanejvýše že se zjistilo - «odloučení církve od školy» - ano, to by bylo něco. Tímto směrem běžely myšlenky «státnicky» myslících již dávno a nedaly se přivést tam, kde by mohly vést k něčemu pronikavému. Blahovolní mluvili o tom, že bych tyto myšlenky měl «zveřejnit». To byla ovšem v té době nejméně účelná rada. Čemu mohlo pomoci, kdyby se v oblasti «literatury» kromě mnoha jiného hovořilo také o těchto impulsech, a k tomu soukromou osobou. V povaze těchto impulsů totiž je, že mohly *tehdy* dosáhnout významu jen díky místu, z něhož by byly vysloveny.

Kdyby se na správném místě hovořilo ve smyslu těchto impulsů, národy střední Evropy by viděly, že může existovat něco, co by odpovídalo jejich víceméně vědomým snahám. A národy ruského Východu by v oné době zcela jistě měly pochopení pro vystředání carismu těmito impulsy. Popírat toto pochopení může jen ten, kdo nemá cit pro vnímavost ještě nespotřebovaného východoevropského intelektu pro zdravé sociální ideje. Místo prohlášení ve smyslu těchto idejí přišel Brest Litevsk.

Právě jen vojenskému myšlení mohlo zůstat skryto, že vojenské

myšlení nemohlo katastrofu střední a východní Evropy odvrátit. Příčinou neštěstí německého národa bylo to, že se nevěřilo v neodvratitelnost katastrofy. Nikdo nechtěl vidět, že rozhodující místa neměla smysl pro světově historické nutnosti. Kdo něco o těchto nutnostech věděl, tomu bylo také známo, jak anglicky hovořící národy měly ve svém středu osobnosti, které poznávaly, co se hýbe v národních silách střední a východní Evropy. Mohlo se vědět, jak tyto osobnosti byly přesvědčeny, že se ve střední a východní Evropě připravuje něco, co se musí projevit mocnými sociálními převraty; převraty, o nichž se věřilo, že v anglicky mluvících oblastech již nejsou historicky ani nutné, ani možné. Na toto myšlení se zaměřila vlastní politika. Ve střední a východní Evropě se toto všechno nevidělo, ale politika se orientovala tak, že se musela «zřítit jako domeček z karet». Jen politika postavená na poznání, že v anglicky mluvících oblastech se velkoryse, samozřejmě z anglického hlediska, počítalo s historickou nutností, by byla měla pevnou půdu pod nohama. Ale podnět k této politice by se zvláště «diplomatům» jevil jako něco zbytečného.

Místo, aby se vedla tato politika, jež by před vypuknutím světové válečné katastrofy mohla vést i pro národy střední a východní Evropy k něčemu prospěšnému, přes velkorysost anglicky orientované politiky se pokračovalo v zaježděných diplomatických kolejích dále. A během válečných hrůz se z trpkých válečných zkušeností nepoznalo, že se proti úkolu, jenž byl vytýčen z Ameriky v politických prohlášeních světu, měl nutně postavit jiný úkol, zrozený ze životních sil této Evropy. Mezi úkolem, který z amerického hlediska vytýčil Wilson, a úkolem, který by zazněl do hřmění děl jako duchovní impuls Evropy, by bylo možné dorozumění. Před historickou nutností by každá jiná řeč o dorozumění zněla prázdně. — Ale těm, kdo se z daných poměrů dostali do vedení Německé říše, chyběl smysl pro stanovení úkolů z toho, co bylo v zárodku života novějšího lidstva. A tak musel

podzim 1918 přinést to, co přinesl. Zhroucení vojenské moci bylo provázáno duchovní kapitulací. Místo, aby se alespoň v této době vzchopil německý národ k uplatnění svých duchovních impulsů, čerpaných z evropského chtění, došlo k pouhému podrobení se 14 bodům Wilsonovým. Wilson byl postaven před Německo, které samo nemělo co říci. Ať si myslí Wilson o svých 14 bodech cokoli, Německu může pomoci jen v tom, co chce Německo samo. Musel přečte projev tohoto chtění *očekávat*. K nicotnosti politiky na počátku války se připojila další nicotnost z října 1918; došlo ke strašné duchovní kapitulaci, podané mužem, v něhož mnozí vkládali v německých zemích cosi jako poslední naději.

Situaci střední Evropy vyvolala nevíra v poznání historicky působících sil, nechť přihlížet k těmto impulsům, vyplývajícím z poznání duchovních souvislostí. Nyní vznikla díky skutečností, které vyplynuly z účinku válečné katastrofy, nová situace. Může být charakterizována ideou sociálních impulsů lidstva, jak je myšlena v tomto spise. Tyto sociální impulsy mluví řečí, která má úkol vůči celému civilizovanému světu. Má se myšlení o tom, co se má stát, dostat dnes vzhledem k sociální otázce právě k takovému nultému bodu, k jakému dospěla středoevropská politika pro své úkoly v roce 1914? Země, které se mohly držet stranou záležitostí, o něž tehdy šlo, se vzhledem k sociálnímu hnutí držet stranou nesmějí. Vzhledem k této otázce by tu neměli být žádní političtí protivníci, žádní neutrálové; mělo by tu být jen společně působící lidstvo, které je ochotno vnímat znamení doby a zařídí své jednání podle těchto znamení.
Rudolf Steiner